

Originalni naučni rad

UDK 316.334.4

DOI br. 10.7251/SVR1205205B

GLOBALIZACIJA, FAKTOR DRUŠTVENO ODGOVORNOG RAZVOJA

Doc. dr Zdravko Bijelić

Mitar Bijelić

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Apstrakt: Za današnje razvojne promjene veoma je bitno da se proces razvoja odvija sa što višim stepenom društvene odgovornosti. Bitna je integralna odgovornost, koja je rezultat interne i eksterne odgovornosti posmatranog entiteta. Danas najuspješnije državne zajednice, regije, lokalne zajednice, kompanije i javne organizacije imaju izuzetno visok stepen integralne društvene odgovornosti.

Globalizacija je jedan od ključnih faktora razvoja, čije dejstvo se manifestuje iz okruženja, ako analizirani entitet posmatramo kao sistem. Globalizacijom, posmatrano iz ugla promjena, mora se upravljati efikasno i po mogućnosti proaktivno, a ne samo adaptivno.

Globalizacija sama po sebi ne donosi ništa bitno, ukoliko se ista ne posmatra kao jedan od elemenata integralnog sistema upravljanja, integrisano sa faktorima: znanje, materijalni resursi, finansijski kapital, duhovni i socijalni kapital i sve povezano sa visokim stepenom društvene odgovornosti.

Ponudeni model transformacije nekog entiteta je dosta moćno sredstvo za sprečavanje niza mogućih devijacijskih aktivnosti u fazi procesa globalizacije. Veoma izvjestan i uspješan rezultat pokazao se tamo gdje je uspostavljen sistem doživotnog učenja. Za preduzeća ključni faktor uspješnog poslovanja, iz ugla dugoročne orijentacije, je svakako doživotno prosvječivanje svih struktura ljudskih resursa. Veoma važno je da trajno učenje postane dio kulture i organizacionog ponašanja organizacije. Takve organizacije su manje izložene riziku negativnih pojava, koje sa sobom nose globalizacija.

Ključne riječi: *globalizacija, društvena odgovornost, sistem, integralno, razvoj.*

UVOD

Uticaj globalizacije na sve entitete je izuzetno snažan. Posmatrano iz ugla teorije sistema imamo intenzivnu promjenu za koju je potrebna velika snaga, odnosno sposobnost. Kako je razvojnoj promjeni ekvivalent znanje, znači potrebna je ogromna količina znanja da bi globalizacija bila efikasan faktor razvoja. U ovom radu efikasnost promjene, odnosno razvoja, posmatramo sa pozicije društvene odgovornosti. Znamo da je razvoj proces kojim se sistem prevodi iz jednog stanja u drugo, pod

uslovom da je novo stanje na višem stepenu vrijednosti.¹ Polazeći od ovog razvojnog zahtjeva, procesu globalizacije se dodaje snažan značaj društvene odgovornosti.

Dokaze globalizacije možemo vidjeti na svakom koraku: kod kuće, na radnom mjestu, u velikim trgovačkim centrima, kompanijama, institucijama vlasti, u novinama i poslovnim časopisima, u svakodnevним vladinim statistikama, i u akademskoj literaturi. Ne smijemo zaboraviti ni događanja u Sijetlu početkom 1999. godine, koja su okupirala udarne vijesti svih globalnih medija. Protivnici WTO-a i globalizacije koji su se čuli u Sijetlu, ali nešto kasnije i u Davosu (World Economic Forum) i Bangkoku (UNCTD), te nedavno u Pragu (IMF, WB) i Buenos Airesu, ističu da je aktuelni sistem svjetske trgovine nedemokratski, te da mehanizmima i trendovima globalne razmjene upravlja isključivo materijalni interes, umjesto želje i nastojanja za dobrobit privrednog napretka, da uživaju svi, a ne samo bogati dio svijeta. Oni u globalizaciji vide zavjeru bogatih zemalja i multinacionalnih kompanija za koje tvrde da krše ljudska prava, jer degradiraju život, između ostalog izazivanjem masovne nezaposlenosti i usađivanjem beznada, uništavaju okolinu, zatiru sve koji se protive njihovim interesima i profitu.

Zagovornici slobodne trgovine i globalizacije, naprotiv, ističu da je slobodna trgovina najzaslužnija za svjetski privredni napredak i prosperitet i da njezini pozitivni učinci svakako imaju prevagu nad onim negativnim. No, sudeći prema iskazanom nezadovoljstvu, naročito siromašnih zemalja i brojnih nevladinih organizacija, fritrederi još uvijek nisu dovoljno uvjerljivi, pa čak i kada obećavaju da će globalnoj ekonomiji dati ljudsko lice. Jer, evidentno je da je profit još uvijek ispred interesa zaštite okoline i ljudskog zdravlja, te interesa običnog čovjeka.

Primarni cilj rada je da se ukaže na moguće razvojne efekte globalizacije, posmatrano iz ugla društvene odgovornosti. Kao što se iz sadržaja može zaključiti, u radu se posebno izučava analiza prednosti i nedostaci globalizacije, sa svim njenim pratećim efektima na razvijene i zemlje u razvoju.

Kad se govori o odgovornosti, onda, posmatrano iz ugla sistema, odgovornost, odnosno uspješnost, može biti interna i eksterna, te individualna i društvena. U zavisnosti od kriterijuma uspješnosti, odnosno mjere vrijednosti, imaćemo i razne oblike odgovornosti.

U ovome radu odgovornost posmatramo iz ugla uspješnosti uticaja globalizacije na razvojne promjene, odnosno transformacije posmatranog entiteta, iz jednog stanja vrijednosti u novo stanje, sa drugim stepenom određene vrijednosti.

---

¹ Bijelić Z., Organizaciono restrukturiranje preduzeća, naučna monografija, knjiga u pripremi za štampu, 2012.

Zadatak rada je da pokaže, da danas u uslovima intenzivnih i brzih promjena, jedino inegralno-sistemske upravljanje svim faktorima razvoja može donijeti uspješan rezultat.

Na osnovu postavljenog cilja i zadatka rada, utvrđena je osnovna hipoteza, po kojoj je mjera društvene odgovornosti korist koju društvu donosi posmatrani proces razvoja, a u ovom slučaju to je proces globalizacije. Na osnovu istraživačke analize sprovedene kroz sadržaj rada dat je zaključak u vidu stava autora, vezano za problem globalizacije, kao faktor društveno odgovornog razvoja.

1. FENOMEN GLOBALIZACIJE

1.1. Pojam globalizacije

Kratka definicija globalizacije bila bi: “Rastuća liberalizacija međunarodne trgovine i investicija, i kao rezultat toga porast integracije nacionalnih ekonomija.”² Ekonomista David Henderson sa Univerziteta za međunarodni menadžment u Melburnu proširuje definiciju na pet povezanih, ali posebnih dijelova:

- Rastuća tendencija firmi da misle, planiraju, upravljaju, i investiraju u budućnost sa osvrtom na tržište i mogućnosti cijelog svijeta;
- Rastuća lakoća i jeftinoća međunarodnih komunikacija, sa internetom kao vodećim aspektom;
- Trend ka užoj međunarodnoj ekonomskoj integraciji koji rezultira smanjivanjem važnosti političkih granica. Ovaj trend djelimično proizilazi iz prethodna dva, ali daleko više iz zvaničnih politika čiji cilj je liberalizacija trgovine i investicija;
- Rastući značaj pitanja i problema koji prevazilaze nacionalne granice;
- Tendencija ka harmonizaciji, po kojoj norme, standardi, pravila i praksa, se definišu i učvršćuju u okviru religije, ili svijeta, a ne samo unutar nacionalnih granica.

Globalizacija se najbolje može sagledati kroz ubrzavajući korak i rastući obim međunarodne trgovine. Ekspanzija međunarodne trgovine i stranih investicija nije rezultat nekog velikog scenarija nametnutog od strane globalne ekonomije. To je bio *ad hoc*, decentralizovani proces proistekao iz dva kompleksna događaja 1990-ih: kolapsa komunizma i završetka prakse da se treće zemlje nalaze samo u ulozi uvoznika.

1.2. Začeci globalizacije

Od 1950. do 1980. godine zemlje u razvoju su bilježile brže stope rasta nego što su bile stope rasta razvijenih zemalja u periodu njihove industrijske revolucije. Kao rezultat toga zemlje u razvoju su povećale svoje učešće u svjetskom bruto društvenom proizvodu sa 15% u 1960. na

---

² David Henderson “The Changing International Economic Order: Rival Visions for the Coming Millenium”, Melbourne Bussines School, 1999.

22% u 1985. godini. U istom periodu mnoge od tih zemalja su postale aktivne učesnice u širenju i dinamiziranju globalnog sistema trgovine. U 1965. godini njihovo učešće u svjetskom izvozu industrijskih proizvoda je bilo svega 7%, da bi 1985. godine ono bilo povećano čak na preko 16%. Neosporno, da je kroz poziciju zemalja u razvoju moguće uvidjeti rastuću dinamičnost i međuzavisnost svjetskog tržišnog ambijenta.

Poslijeratni period razvoja svjetske privrede u cjelini (misli se na onaj poslije Drugog svjetskog rata) karakterišu vrlo dinamične strukturne promjene, kako u sferi proizvodnje, tako i u tržišnoj poziciji pojedinih zemalja. Globalna privredna kretanja su bila praćena znatno bržim rastom svjetske trgovine od rasta svjetske proizvodnje. Već uočene tendencije i prognoze govore da se mora računati sa najpovoljnijim kretanjima i nižim stopama rasta. U takvim i očekivanim kretanjima, marketing bi uz tehnologiju i kapital trebao da odigra jednu od ključnih uloga u borbi za adekvatno mjesto u međunarodnoj podjeli rada i zadovoljavajuću tržišnu poziciju u svijetu. Bez razlike na određene strukturne i tržišno–prostorne promjene, **dominacija industrijski razvijenih zemalja** se nije dovodila u pitanje. Njihovo učešće u ukupnom svjetskom uvozu se u periodu od 1950. godine permanentno održavalo na nivou od oko 66%, dok im je učešće u svjetskom izvozu imalo blage oscilacije naniže (od 67% do 63%).

U uslovima savremenih tržišnih i tehnoloških promjena, teško je i zamisliti budućnost svjetske privrede bez najaktivnije uloge razvijenih zemalja. Onako kako razvijene industrijske zemlje budu uspjele da nađu rješenja za svoje unutrašnje teškoće prilagođavanja nastalim promjenama, umnogome će se odvijati i njihova angažovanost na traženju rješenja za ostala otvorena pitanja savremene svjetske privrede. Orijentacija na maksimiranje svojih tekućih interesa, ne sagledavajući posljedice sopstvenih poteza na dugoročan razvoj svjetske privrede – bila bi strategija sa samoograničavajućim dejstvom. Računajući na činjenicu da su razvijene zemlje navikle da razmišljaju o dugoročnim aspektima sopstvenog rasta i razvoja, za očekivati je aktivniju ulogu nerazvijenih zemalja (posebno tzv. novoindustrijalizovanih, čiji će se broj svakako povećati), kao i istočnoevropskih zemalja, sa svojim kvalitativno novim odnosom prema svjetskom tržištu i međunarodnoj trgovini. Za međunarodnu trgovinu se može reci da je stara koliko i ljudska civilizacija. Pojedini narodi su od samog početka ispoljavali potrebu da trguju između sebe (Kinezi sa Mongolima, Asteci sa Majima, Rimljani sa Egipćanima, američki Indijanci sa kolonistima i sl.). Trgovina se vrlo dinamično razvijala, najprije kroz primitivno–naturalne forme, zatim kroz kolonijalni i imperijalni okvir, da bi potom dobila svoj tradicionalni izraz robno–novčane i interesne razmjene na principima komparativnih razlika i komparativnih prednosti. Struktura ponude i struktura tražnje u pojedinim dijelovima svijeta je bila vrlo različita, te su neekvivalentnost i neravnopravnost postali prirodni i normalni principi po kojima se dugo vremena odvijala međunarodna razmjena između Sjevera i Juga, istoka i Zapada. Druga polovina prošlog

vijeka je karakteristična po razbijanju tradicionalnih principa i tradicionalnih okvira međunarodne trgovine. To je posebno karakteristično za period 1960-ih godina. Od tada se ulazi u eru naglašene proizvodne diversifikacije u tokovima svjetske privrede, velikih tehnoloških transfera, povećanog seljenja i preplitanja faktora proizvodnje, pojave novih aktivnih učesnika na svjetskom tržištu, kao i razvijanja novih i nekonvencionalnih formi međunarodnog poslovanja. Taj period možemo označiti kao **period internacionalizacije internacionalnog biznisa**. Početni impuls i razvojni ton tom procesu su neosporno dali najjači predstavnici američke privrede. Za period 60-ih godina se otuda sa pravom kaže da predstavlja godine “američkog izazova” i naglašene dominacije američkih kompanija. Međutim, dinamičnost svjetskog tržišta i međunarodne marketing prakse se upravo ogledaju u tome što se ne može računati na prednost stečenih pozicija u dugom roku. Već sljedeće dekade će pokazati da je na svjetskom tržištu sve podložno promjenama. Relativni parametri konkurentske snage i tržišnog položaja dobijaju sve više na validnosti u odnosu na apsolutne pokazatelje na djelu.

2. DOBROBIT I IZAZOVI GLOBALIZACIJE

2.1. Dobrobiti globalizacije

Pored kvantitativnih pokazatelja efekata globalizacije, postavlja se pitanje kakav ona ima uticaj na nacionalnu ekonomiju? Postoje najmanje tri fundamentalna razloga zašto bi nacionalna ekonomija trebalo da prihvati globalizaciju:

1. Brzi ekonomski rast,
2. Redukcija siromaštva, i
3. Širenje plodnog tla za demokratiju.³

Može se reći da su najveću korist od globalizacije izvukli oni potrošači, koji su najviše bili izolovani od globalne konkurencije. Globalizacija širi mogućnost izbora, poboljšava kvalitet proizvoda, i vrši pritisak na smanjenje cijena. Doprinosi i dobiti radnika, povećavajući realne vrijenosti njihovih plata. Transformiše bogatstvo od ranije izolovanih proizvođača ka novim liberalnim potrošačima, gdje dobiti potrošača prevazilaze gubitke proizvođača.

Angažman u globalnoj ekonomiji obezbjeđuje kapital kao gorivo za budući rast. Većina manje razvijenih zemalja obiluje radnom snagom ili je siromašna kapitalom. Samo u nekoliko zemalja Azije, nivo domaće štednje je dovoljno visok da finansira domaće investicije, dok je u većini ostalih potpuno neadekvatan. Globalno tržište kapitala može popuniti ovaj jaz, omogućavajući siromašnim nacijama da ubrzaju svoj rast. U 1998. godini, 166 milijardi dolara u vidu stranih direktnih investicija se prelilo iz

---

³ James Gwartney, Economic Freedom of the World, Interim Report, Vancouver, 1998.

naprednih ekonomija u manje razvijene. Siromašne zemlje koje zatvaraju vrata ili izbjegavaju da održe zdrave nacionalne politike, biće lišene koristi koju ovakav kapital može donijeti.

Angažman u globalnoj ekonomiji ohrabruje vlade da vode razumne ekonomske politike. Suverene nacije mogu voditi politike koje izaberu njihove vlade, ali globalizacija je povećala troškove koji moraju biti plaćeni za loše politike. Sa kapitalom, mobilnijim više nego ikad, zemlje koje insistiraju na antitržišnim politikama naći će se isključenim iz globalne konkurencije za investicijama. Upravo iz tog razloga zemlje imaju veći motiv da izaberu one politike koje ohrabruju strane investicije i nacionalni, tržišno vođeni rast.

Svako ozbiljnije istraživanje danas, potvrdiće da su nacije koje su otvorene prema trgovini, daleko prosperitetnije od onih koje su zatvorene. Najbogatije nacije i regije svijeta – zapadna Evropa, SAD, Kanada, Japan, Hong Kong, Tajvan, Južna Koreja, Singapur, trgovački su orijentisane. Njihovi proizvođači, sa nekoliko izuzetaka, moraju se takmičiti sa ostalim multinacionalnim proizvođačima na globalnom tržištu. Na drugoj strani, najsiromašnije regije svijeta, indijski potkontinent i veći dio Afrike (Sahara), ostaju i dalje neprijateljski raspoložene prema stranoj trgovini. A one koje su se djelimično otvorile, Čile, Kina i Poljska, postigle su zavidno poboljšanje životnog standarda.

2.2. Osjećaj prilike za najsiromašnije

Globalizacija pruža nadu onima koji su najviše pogođeni siromaštvom. Kao što otvorene trgovine vode ka ekonomskom rastu, isto tako taj isti rast dovodi do redukcije siromaštva. Studija Svjetske banke pokazuje da su periodi neprekidnog ekonomskog rasta gotovo uvijek praćeni smanjenjem siromaštva.

Najveće smanjenje siromaštva u posljednjih dvadeset godina bilježe zemlje koje su se odlučno usmjerile ka otvaranju svojih privreda i nacionalnoj liberalizaciji. Najspektakularniji rezultati postignuti su u Istočnoj Aziji. Između 1993. i 1996. godine, broj ljudi koji je živio u potpunoj bijedi, što Sovjetska banka definiše kao manje od jednog dolara dnevno, opao je sa 432 na 267 miliona. Samo u Kini, broj siromašnih ljudi opao je za 150 miliona u periodu između 1990. i 1997. godine.⁴

Globalizacija takođe omogućava širenje moderne medicine, koja je pomogla u produžavanju životnog vijeka i smanjenju stope smrtnosti, kako u siromašnim tako i u bogatim zemljama. Protivnici globalizacije pokušavaju da za siromaštvo u svijetu optuže širenje trgovinske i investicione liberalizacije, a upravo najsiromašnije regije su one koje su sve vrijeme samosvjesno pratile politike ekonomske centralizacije i izolacije u takvim uslovima.

---

⁴ www.worldbank.org/poverty/data/trends

2.3. Pogodno tlo za političke slobode

Podižući standard života, slobodna trgovina pomaže ljudima da dostignu veći nivo obrazovanja i da ostvare pristup alternativnim izvorima informacija. Takođe, pomaže se kreiranje veće i manje zavisne srednje klase, a bogatstvo kreirano razvojem trgovine može pomoći podizanju i održavanju civilnih institucija koje mogu ponuditi ideje i uticaje nezavisno od vlade. Angažman u globalnoj ekonomiji izlaže građane novim idejama i novim socijalnim i poslovnim aranžmanima. U svojoj knjizi "Biznis je poziv", Majkl Novak (Michael Novak), objašnjava pojam koji on naziva "teorija klina"⁵. Po ovoj teoriji, kapitalistička praksa ostvaruje ideje slobodnog društva, stvarajući ekonomski rast koji daje političku samouvjerenost srednjoj klasi, i vodi ka rađanju uspješnih biznis lidera. Ipak, izgleda da ova teorija djeluje u praksi, stavljajući u centar pažnje opšte pravilo da, građani koji pripadaju otvorenijim ekonomijama uživaju takođe i druge slobode. Veza se može posmatrati na osnovu podataka do kojih ovaj ekonomista dolazi, mjereći ekonomsku otvorenost i političke/civilne slobode. Kriterijumi na osnovu kojih se zemlje rangiraju iz domena ekonomije su:

- a) nivo poreskog opterećenja,
- b) veličina trgovačkog sektora,
- c) kontrola deviznog kursa, i
- d) ograničenja u domenu kretanja kapitala.

Sa druge strane, nacije se klasifikuju i na osnovu poštovanja građanskih prava, tako da se dolazi do statistike da zemlje koje su označene kao slobodne, na ovoj rang listi su ocijenjene sa 7.9, dok one djelimično slobodne sa 6.4, u dnu se nalaze ostale sa svega 5.4, gdje je najveća ocjena koju neka zemlja može dobiti 10. Lako je zaključiti da građani koji uživaju slobodu, kad je riječ o angažmanu u međunarodnoj trgovini, su oko četiri puta slobodniji od političke i socijalne presije od onih koji takve slobode ne posjeduju.

Globalizacija i privredni rast su doprinijeli širenju političkih i građanskih sloboda u velikom broju zemalja. Tajvan i Južna Koreja su još prije samo dvije decenije bile diktatorske zemlje; danas su one vođene izabranim predsjednikom. Ne smije se zaboraviti da dio kredita namijenjenih političkim reformama itekako potpomaže ekonomsku liberalizaciju u konkretnim sredinama.

2.4. Jaz između bogatih i siromašnih

Još jedan izazov koji se postavio pred globalizaciju jeste rastući jaz između siromašnih i bogatih zemalja, ali isto tako i između siromašnih i bogatih unutar pojedinih zemalja koje su liberalizovane. Činjenica je da taj gap raste, kako između tako i unutar pojedinih zemalja, ali veza sa globalizacijom i nije tako čista.

---

⁵ Michael Novak, *Bussines is a Calling*, Free Press, New York, 2002.

Dok su neke prethodno siromašne zemlje uspjele da taj gap zatvore upravo naprednim ekonomijama, uznemiravajuće veliki broj njih u tome nije uspio. Te siromašne zemlje, koje ostaju daleko iza bogatih nacija, su one koje se čvrsto drže državne direktive i unutar orijentisanih ekonomskih politika. Subsaharska Afrika daleko zaostaje za ostatkom svijeta u svom ekonomskom razvoju djelimično i zbog toga što njeno tržište ostaje među najzatvorenijim u svijetu. Vlada ove zemlje zanemaruje domaću infrastrukturu, izobličuje domaću ekonomiju novčanom pomoći, visokim taksama i različitim regulacijama.

Takođe, mnoge afričke nacije moraju podnositi teret civilnih i plemenskih razmirica, siromašnog zemljišta i nepristupačnosti, u geografskom smislu. Ali domaća ekonomska politika je ključna varijabla kojom treba da se objasni nemogućnost regije da se razvije. One afričke zemlje koje su implementirale otvorene, stabilne i tržišno orijentisane politike u posljednjoj dekadi – kao što su Uganda, Bocvana i Mauricijus – uspjele su ostvariti zavidne stope rasta. Tako da možemo zaključiti da je najočitija varijabla koja razdvaja zemlje koje su uspjele zatvoriti gap od onih koje u tome zaostaju, upravo njihov izvor domaće politike.

Nema ništa prisutno u procesu globalizacije što bi uputilo na zaključak da on produbljuje jaz između bogatih i siromašnih. Naprotiv, pristup kapitalu, nove tehnologije i veće tržište koje dolazi sa globalnim integracijama, trebali bi dovesti do ubrzanog razvoja manje razvijenih regija svijeta i učiniti globalnu trgovinu i bogatstvo manje koncentrisanim širom svijeta. Potvrda navedenog trenda može se primijetiti među onim zemljama koje su odlučile da se pridruže globalnoj ekonomiji. Studija iz 1998. godine, sponzorisana od strane WTO-a, navodi da su globalna trgovina i tok investicija postali manje koncentrisani u posljednje dvije dekade upravo zbog prilagođavanja rastu u svjetskoj trgovini. Autori, takođe, nalaze da je koncentracija trgovine i finansijskih tokova opala između onih zemalja koje se brže liberalizuju, a porasla između onih koje to čine sporije.

Naravno, nisu ni napredne ekonomije uvijek bile od pomoći. Uprkos progresu u poslijeratnom periodu, trgovačke barijere ostaju i dalje tvrdoglavo visoke u oblastima odjeće, tekstila i poljoprivrednih dobara, upravo onih proizvoda u kojima zemlje u razvoju imaju komparativne prednosti. Nedavna studija Tomasa Hertla (Thomas Hertel) i Vila Martina (Will Martin) za Svjetsku banku pokazuje da prosječna tarifa koju bogate zemlje nameću dobrima iz nerazvijenih je četiri puta veća od one koju razvijene zemlje primjenjuju između sebe. Na kraju, to potvrđuju i četiri azijska tigra, koja su se uspjela pridružiti, i to vrlo uspješno, naprednim ekonomijama uprkos visokim barijerama koje su im bile nametnute.

Globalizacija može ubrzati razvoj države, ali samo ako tvorci politika dozvole otvaranje ekonomije međunarodnoj trgovini i investicijama. Samo u tom slučaju ona može obezbijediti nove tehnologije, priliv kapitala, širenje izvoznog tržišta i snažnu pobunu za daljnje reforme

domaćih politika. Rezultat je brži rast i dramatično poboljšanje životnog standarda, kao što upravo i potvrđuju dio Dalekog istoka. Činjenica da pojedine nacije insistiraju na sopstvenom putu rasta, koji često predstavlja stranputicu, nije greška globalizacije, nego njihovih sopstvenih politika.

Pored kvantitativnih pokazatelja efekata globalizacije, postavlja se pitanje kakav ona ima uticaj na nacionalnu ekonomiju? Postoje najmanje tri fundamentalna razloga zašto bi nacionalna ekonomija trebalo da prihvati globalizaciju:

- Brzi ekonomski rast,
- Redukcija siromaštva, i
- Širenje plodnog tla za demokratiju.⁶

Može se reći da su najveću korist od globalizacije izvukli oni potrošači, koji su najviše bili izolovani od globalne konkurencije. Globalizacija širi mogućnost izbora, poboljšava kvalitet proizvoda, i vrši pritisak na smanjenje cijena. Doprinosi i dobiti radnika, povećavajući realne vrijenosti njihovih plata. Transformiše bogatstvo od ranije izolovanih proizvođača ka novim liberalnim potrošačima, gdje dobici potrošača prevazilaze gubitke proizvođača.

Angažman u globalnoj ekonomiji obezbjeđuje kapital kao gorivo za budući rast. Većina manje razvijenih zemalja obiluje radnom snagom ili je siromašna kapitalom. Samo u nekoliko zemalja Azije, nivo domaće štednje je dovoljno visok da finansira domaće investicije, dok je u većini ostalih potpuno neadekvatan. Globalno tržište kapitala može popuniti ovaj jaz, omogućavajući siromašnim nacijama da ubrzaju svoj rast. U 1998. godini, 166 milijardi dolara u vidu stranih direktnih investicija se prelilo iz naprednih ekonomija u manje razvijene. Siromašne zemlje koje zatvaraju vrata ili izbjegavaju da održe zdrave nacionalne politike, biće lišene koristi koju ovakav kapital može donijeti.

Angažman u globalnoj ekonomiji ohrabruje vlade da vode razumne ekonomske politike. Suverene nacije mogu voditi politike koje izaberu njihove vlade, ali globalizacija je povećala troškove koji moraju biti plaćeni za loše politike. Sa kapitalom, mobilnijim više nego ikad, zemlje koje insistiraju na antitržišnim politikama naći će se isključenim iz globalne konkurencije za investicijama. Upravo iz tog razloga zemlje imaju veći motiv da izaberu one politike koje ohrabruju strane investicije i nacionalni, tržišno vođeni rast.

Svako ozbiljnije istraživanje danas, potvrdiće da su nacije koje su otvorene prema trgovini daleko prosperitetnije od onih koje su zatvorene. Najbogatije nacije i regije svijeta – zapadna Evropa, SAD, Kanada, Japan, Hong Kong, Tajvan, Južna Koreja, Singapur, su trgovački orijentisane. Njihovi proizvođači, sa nekoliko izuzetaka, se moraju takmičiti sa ostalim multinacionalnim proizvođačima na globalnom tržištu. Na drugoj strani, najsiromašnije regije svijeta, indijski potkontinent i veći dio Afrike

---

⁶ James Gwartney, *Economic Freedom of the World, Interim Report*, Vancouver, 1998.

(Sahara), ostaju i dalje neprijateljski raspoložene prema stranoj trgovini. A one koje su se djelimično otvorile, Čile, Kina i Poljska, postigle su zavidno poboljšanje životnog standarda.

3. DRUŠTVENO ODGOVORAN RAZVOJ

3.1. Sistemski pojam odgovornosti

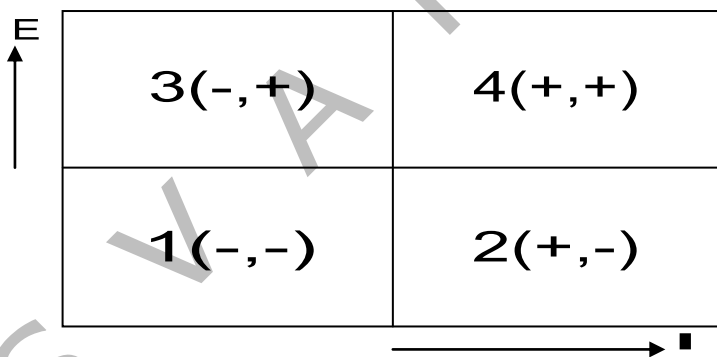
Iz ugla teorije sistema, odgovornost bi se mogla definisati kao pojam operativnog ponašanja pojedinca ili organizacije u procesu transformacije sistema iz jednog stanja u drugo novo stanje.⁷

Odgovornost za razvoj možemo posmatrati iz ugla, odnosno s pozicije samog entiteta i iz ugla, odnosno pozicije društva.

Prva odgovornost po lokaciji nastajanja je interna (I) i druga eksterna (E) (slika broj 1). Interna lokacija je entitetski sistem izložen globalizaciji, a eksterna lokacija društvena zajednica kao okruženje u kojem dominiraju procesi globalizacije.

U cilju sveobuhvatnog pomatranja problema odgovornosti definisaćemo pojam **integralne odgovornosti**.

Integralna odgovornost je rezultanta, odnosno sinergija, istovremenog postojanja interne i eksterne odgovornosti sa pozicije većeg broja mogućih faktora razvoja.

Slika - Grafički prikaz odgovornosti – „Kvadrat odgovornosti“

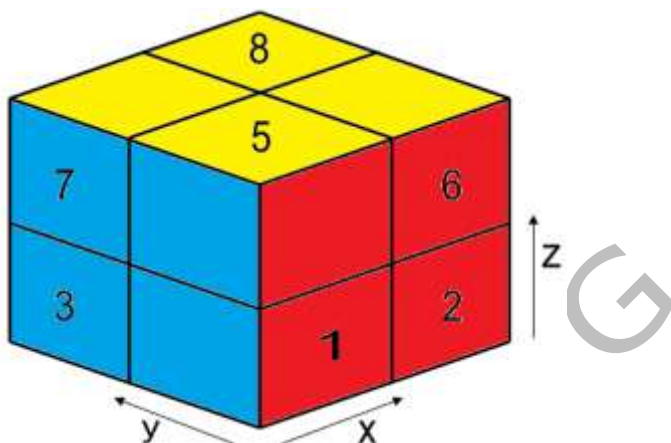
Sa grafičkog prikaza datog na slici vidimo da možemo imati četiri situacije integralne odgovornosti, i to:

1. Nizak nivo interne i eksterne odgovornosti
2. Visok nivo interne, a nizak nivo eksterne odgovornosti
3. Nizak nivo interne, a visok nivo eksterne odgovornosti
4. Visok nivo interne i visok nivo eksterne odgovornosti.

Naravno da je između ova četiri ekstremna nivoa odgovornosti moguće definisati manji ili veći broj međunivoa. Navedeni prikaz na slici 1 zvaćemo „kvadrat odgovornosti“. Ako internu ili ekstenu odgovornost

⁷ Zelenović, D., Inteligentno privređivanje, Prometej, Novi sad, 2011.

raščlanimo na veći broj elemenata odgovornosti, onda ćemo dobiti višedimenzionalnu strukturu odgovornosti.

Slika - Grafički prikaz trodimenzionalne odgovornosti

Na slici je prikazana situacija trodimenzionalne odgovornosti koju ćemo zvati „Kocka odgovornosti“.⁸

Neka su komponente „x“ i „y“ elementi inerne odgovornosti i „z“ element eksterne odgovornosti i to:

- x – Efikasnost entiteta,
- y – Efektivnost entiteta
- z – Društvenost entiteta

Onda možemo da definišemo osam situacija integralne odgovornosti. Najniži nivo integralne odgovornosti – Kockica 1, do najvišeg nivoa – Kockica 8. U konkretnom slučaju najniži nivo odgovornosti bila bi situacija 1, koja je određena niskom efikasnošću, niskom efektivnošću i niskom društvenom odgovornošću, i najviši nivo integralne odgovornosti bila bi situacija 8 koja je određena visokom efikasnošću, visokom efektivnošću i visokom društvenom odgovornošću.

Za višedimenzionalnu integralnu odgovornost, broj ekstremnih niivoa odgovornosti određen je jednačinom $N = p^n$ (N - broj ekstremnih niivoa odgovornosti, n - broj elemenata integralne odgovornosti i p - broj klasa u okviru jednog elementa odgovornosti). U slučaju ako bi se interna odgovornost pored efikasnosti i efektivnosti satojala i od rasta i trenda rasta, a eksterna odgovornost od elementa zapošljavanja i ekologije, broj ekstremnih niivoa N bio bi 64 za slučaj kad je $p=2$.

⁸ Bijelić, Z., Bijelić, M., Odgovorno restrukturiranje preduzeća, II Međunarodni naučni skup Evropski integracioni procesi, IBCollege, Bosanska Krupa, 2011.

3.2. Globalizacija kao društveno odgovoran faktor razvoja

Mjera društvene odgovornosti određena je sistemski integrisanom strukturom faktora društvene vrijednosti. Kad je u pitanju razvoj, odnosno razvojna promjena, ključne mjere vrijednosti odgovornog razvoja su sljedeći faktori:

- Smanjenje siromaštva
- Rast standarda
- Rast zaposlenosti
- Rast investicija
- Rast nivoa obrazovanja
- Rast nacionalnog dohotka
- Rast izvoza
- Smanjenje tehnološke zavisnosti i dr.

Vrijednost svakog faktora razvoja, u ovom slučaju globalizacije, mora se posmatrati pojedinačno iz ugla naprijed navedenih mjera, a prije svega iz ugla integrisane vrijednosti, a kroz sistem faktora razvoja.

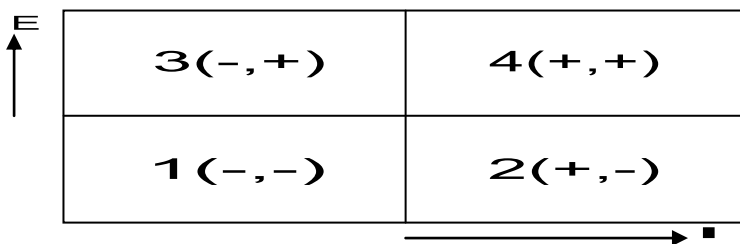
4. SINTEZA ISTRAŽIVANJA

Primarni cilj rada je da se ukaže na moguće razvojne efekte globalizacije posmatrano iz ugla društvene odgovornosti, a kroz sistem integralnog efekta integrisanih faktora razvoja.

Istraživački cilj i zadatak ovog rada je bio da se istraže mogući efekti i ograničenja vezano za podršku globalizacije ekonomskom i ukupnom društvenom razvoju sa pozicije društveno odgovornog razvoja.

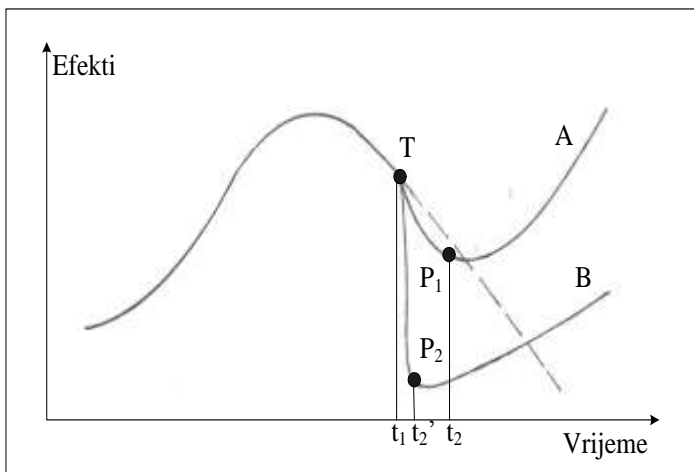
Zadatak rada je bio da pokaže, da danas u uslovima intenzivnih i brzih promjena, jedino inegralno-sistemska upravljanje svim faktorima razvoja može donijeti uspješan rezultat.

Na osnovu postavljenog cilja i zadatka rada utvrđena je osnovna hipoteza, po kojoj je mjera društvene odgovornosti korist koju društvu donosi posmatrani proces razvoja, a u ovom slučaju to je proces globalizacije. Primjenom metodologije naučnih istraživanja, a na osnovu sprovedene istraživačke analize i logičkog zaključivanja postavljena hipoteza je potvrđena sa velikom pouzdanošću i ostvaren je postavljeni cilj rada i ostvareni postavljeni zadaci. Na slici su ilustrativno prikazane moguće kombinacije efekata integracije preduzetničkog stila upravljanja u sistem integralnog lokalnog ekonomskog razvoja.

Slika - Integracija I - Integralnog razvoja i E- Odgovornog razvoja

Na slici su ilustrativno prikazane moguće kombinacije efekata integracije preduzetničkog stila upravljanja u sistem integralnog lokalnog ekonomskog razvoja

Slika - Proces prilagođavanja društveno odgovornog razvoja

Na slici je ilustrativno pokazano kako može da teče proces odgovornog razvoja vođen efikasnim instrumentima društveno odgovornog razvoja. U tački T aktivira se stil društveno odgovornog upravljanja razvojem. Jedan period neminovno prati pad efikasnosti zbog poznatog fenomena prilagođavanja.⁹ Cilj je da dubina pada efekata bude što manja, tačka P₁, a ne P₂.

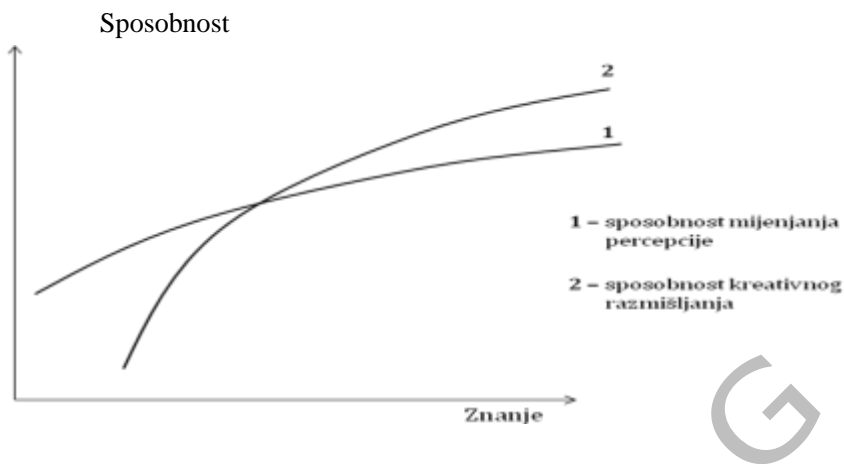
Istraživanja sprovedena u funkciji drugog rada pokazuju da je za uspješnu integraciju društveno odgovornog stila upravljanja u svakom upravljačkom problemu, a prije svega vezano za razvoj, od izuzetne važnosti da nosioci upravljanja imaju sposobnost mijenjanja percepcije i da posjeduju sposobnost kreativnog razmišljanja. Ovo svakako upućuje na to da se u upravljanju složenim procesima, kao što je ekonomski razvoj, mora koristiti model integralne odgovornosti razvoja i metode timskog rada. Na slici ilustrativno je prikazana zavisnost: sposobnosti mijenjanja percepcije i sposobnosti kreativnog razmišljanja u funkciji količine znanja. Ilustracija upućuje na zaključak da je bazni fakto društvenog odgovornog razvoja znanje.

Matematička forma napred navedenog bila bi:

$$EDOR = F(Z) = F(SMP, SKR, DF)$$

gdje je: EDOR – Efikasnost društveno odgovornog razvoja, Z – Znanje, SMP – Sposobnost mijenjanja percepcije, SKR – Sposobnost kreiranja razmišljanja i DF – Drugi bitni faktori.

⁹ Bijelić, Z., Organizaciono restrukturiranje, naučna monografija u pripremi

Slika - Zavisnost sposobnosti kreativnog upravljanja u zavisnosti od znanja

ZAKLJUČAK

Globalizacija je, u stvari, samo pojam koji se odnosi na rastuću ekonomsku liberalizaciju između nacionalnih granica. Debate koje se vode na globalnom nivou, odnose se na način na koji treba da dođe do prosperiteta; da li je to uvažavanje principa slobodnog tržišta, centralizovanog planiranja, ili nekog prelaznog rješenja, pitanje je na koje mnogi pokušavaju dati precizan odgovor. Ako vjerujemo da je slobodno tržište sila koja je destruktivna po humani razvoj i mora biti kontrolisana od strane aktivne državne intervencije, onda ćemo i globalizaciju smatrati prijatnom. Ako sa druge strane smatramo da je slobodno tržište samoregulišuća sila, kao u riječima Adama Smita “vođena nevidljivom rukom”, koja dovodi do većeg prosperiteta, onda ćemo globalizaciju smatrati kao blagodat.

Argumenti u korist ovog posljednjeg su podržani ne samo ekonomskom teorijom, nego i decenijama teško stečenog iskustva. Mnoge nacije su se pomirile sa globalizacijom ne zbog praćenja slijepe ideologije, nego uvidjevši neuspjeh drugih alternativa. Upravo te nacije su došle do zaključka da širenje slobodnog tržišta i institucija koje ga podržavaju, nudi veću nadu za pravilniju raspodjelu plodova prosperiteta među zemljama.

Međutim, ono što je možda i najbitnije, je individualistički pristup koji svaka zemlja treba da slijedi prilikom uključivanja u svjetske tokove međunarodne trgovine, jer samo na taj način može zaštititi svoje nacionalne interese i obezbijediti rast prema svojim potrebama. Prevelika uplitanja sa strane bi se trebala svesti na najmanju moguću mjeru, prije svega mislim na direktive koje dolaze od najmoćnijih zemalja svijeta.

Zaključak iskazan jednom rečenicom mogao bi da glasi da globalizacija kao faktor razvoja, samo integrisano u cjelovito integrisani sistem integralnog razvoja, a na bazi savremenih upravljačkih i tehnoloških znanja, može dati izvrstan rezultat.

GLOBALIZATION-FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

Zdravko Bijelić Ph.D. and Mitar Bijelić

Abstract: For today's development changes it is essential that the process occurs with the maximum possible degree of social responsibility. An important responsibility is integrated as a result of internal and external accountability of the observed entity. Today, the most successful national communities, regions, communities, companies and public organizations have an extremely high degree of integrated social responsibility.

Globalization is one of the key development factors whose effect is manifested as analyzed from the environment point of view entity as a system. From the angle of globalization change must be managed efficiently and proactively as possible and not adaptive. Globalization itself does not contribute anything, if the same is not viewed as one element of an integrated management system integrated with the factors: knowledge, material resources, financial capital, social capital and spiritual and all integrated with a high degree of social responsibility.

Found an entity model transformation is quite powerful means of preventing a number of possible variables in the phase of globalization. Some very successful and the result showed where established system of lifelong learning. For companies the key factor of successful business from the perspective of long-term orientation is certainly a lifelong education of all structure of human resources. It is very important to learn to become a permanent part of the culture of the organization and organizational behavior. Such organizations are less at risk of negative effects brought about by globalization.

Key words: *globalization, social responsibility, system, whole, development*

LITERATURA

1. Adižes I. (2005): *Upravljanje promenama*, Adižes, Novi Sad
2. Adižes I. (1991): *Životni ciklusi preduzeća*, A-Š Delo, Beograd,
3. Bijelić Z. (2012): *Savremeno upravljanje razvojem*, Naučna monografija, U pripremi za šampu
4. Bijelić Z., *Organizaciono restrukturiranje preduzeća*, Naučna monografija u pripremi.
5. Bijelić, Z., Milanović, B. (2010): *Social entrepreneurship faktor responsible lokal development*, Novi Sad, ICEIPD
6. Bijelić, Z., Bijelić, M., *Odgovorno rastrukturiranje preduzeća*, II Međunarodni naučni skup Evropski integracioni procesi, IBCollege, Bosanska Krupa, 2011.
7. Djordić S. (2004): *Ekonomika i razvoj nacionalne privrede*, Banja Luka
8. Đurić Z. Glušica, Z. (2005): *Preduzetništvo*, Fakultet za preduzetni menadžment, Novi Sad
9. Greiner L. E. (1967): *Patterns of Organization Change*, Harvard Business Review
10. Homel, Knecht, Wohlerberg, Handbuch (2006): *Untermehnenstre- strukturierung*, Wiesbaden
11. Jovanović M., i dr. (2003): *Organizaciono ponašanje*, Beograd
12. Jovanović G. (2006): *Međunarodni ekonomski odnosi*, Banja Luka
13. Kovač O., i dr. (2001): *Međunarodni ekonomski odnosi*, Beograd
14. Lukić Z., Đokić A., Stavrić B. (2007): *Osnovi menadžmenta*, Banjaluka
15. Owen, H. (2001): *Open Space Tehnology*, Klett-Cotta, Stuttgart
16. Rakita B. (2001): *Međunarodni marketing*, Ekonomski fakultet, Beograd

17. Reinert E. (2006): *Globalna ekonomija*, Čigoja, Beograd
18. Seefekder G. (2007): *Krisenbewaeltigung und sanierung*, Sckaeffer-Poeshel Verlag, Stuttgart
19. Stiglic, *Protivrjecnosti Globalizacije*, Beograd, 2001.
20. Zec M., Živković B. (1998): *Tranzicija realnog i finansijskog sektora*, Beograd
21. Zelenović D. (2011): *Inteligentno privređivanje*, Prometej, Novi Sad

RESUME

Globalization is, in fact, the only term that refers to the growing economic liberalization between national borders. Debates on a global level, are related to the way in which to come to prosperity, is that respect for the principles of free markets, central planning, or an interim solution, a question that many are trying to give a precise answer. If we believe that the free market is a force that is destructive to human development and must be controlled by the active intervention of the state, and then we considered a threat to globalization. If on the other hand we believe that the free market is self - regulating force, as in the words of Adam Smith's "invisible hand guided", which leads to greater prosperity, then we will be considered as being of globalization.

Arguments in favor of the latter are supported not only economic theory, but also decades of hard-earned experience. Many nations have reconciled with globalization, not to follow up on blind ideology, but recognizing the failures of other alternatives. It is these nations have come to the conclusion that the expansion of free markets and the institutions that support it offers greater hope for a more correct distribution of the fruits of prosperity among countries. However, what is perhaps even more importantly, the individualistic approach that every country should follow when joining the global mainstream of international trade, because only in this way can protect their own national interests and ensure the growth of their needs. Excessive interference from the side should be kept to a minimum, I think first of all the directives coming from the most powerful countries in the world.

The conclusion stated in one sentence could read that globalization as a factor of development, only integrated into a single integrated system of integral development, based on modern management and technology skills, can give an excellent result.